Arhitectura Sistemelor de Calcul Laborator - Partea 0x01

Bogdan Macovei Ruxandra Bălucea Cristian Rusu

Noiembrie 2021

Cuprins

1	Stiva	2
2	Proceduri in limbaj de asamblare	4
	2.1 Apelul unei proceduri	5
	2.2 Argumentele unei proceduri2.3 Crearea cadrului de apel	5
	2.3 Crearea cadrului de apel	7
	2.4 Registrii callee si caller saved	9
	2.5 Returnarea valorilor	
3	Apelul functiilor din C	12
	3.1 Apelul functiei printf	12
	3.2 Apelul functiei scanf	
	3.3 Un exemplu de citire si de afisare a unui graf neorientat	
4	Resurse suplimentare	18

1 Stiva

Stiva este o regiune dinamică în cadrul unui proces care funtioneaza pe principul LIFO (Last In – First Out). La fiecare apel de funcție, este alocată o zonă de memorie pe stivă în care vor fi stocate **argumentele funcției, variabilele locale** și **adresa de retur**. La fiecare alocare stiva va crește "în jos", spre adrese mici, așa cum este prezentat și în figura 1.

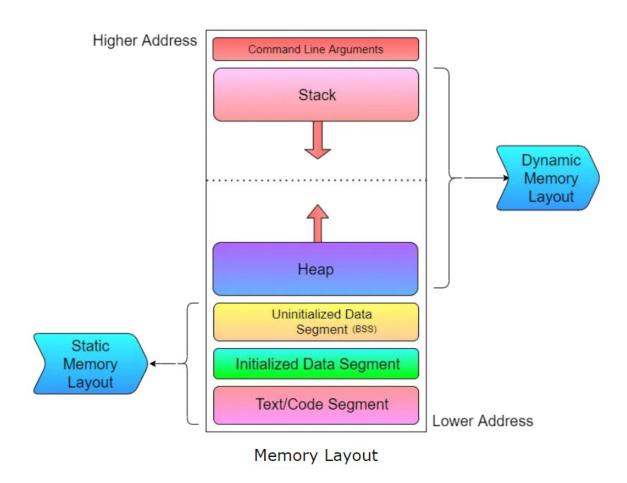

Figura 1: Spațiul de adresă al unui proces¹

Pentru operarea cu stiva, exista doua instructuni in x86:

push operand

unde **operand** poate fi o constanta, un registru sau o adresa de memorie. Este folosita pentru adaugarea pe stiva;

pop operand

 $^{^{1}} Memory\ Layout,\ \mathtt{https://hackthedeveloper.com/memory-layout-c-program/}$

unde **operand** poate fi un registru sau o adresa de memorie. Este folosita pentru scoaterea de valori de pe stiva.

Observatie: Pot fi adaugate pe stiva doar word-uri și long-uri.

Stack pointer-ul %esp este registrul care indică întotdeauna spre vârful stivei și prin care se efectueaza, de fapt, push-urile si pop-urile. De exemplu, la fiecare **pushl** efectuat, %esp creste cu 4 si este salvata o valoare relativ la adresa de memorie indicata de %esp. Pentru fiecare **popl** efectuat, valoarea din varful stivei este depozitata in operandul instructiunii, iar %esp scade cu 4.

Urmarind scrierea studiata in laboratorul trecut a(b, c, d), valoarea efectiva din varful stivei este data de 0(%esp). In plus, trebuie remarcat ca varful stivei va indica intotdeauna spre ultimul byte al ultimului element adăugat pe stiva.

Observatie: Pentru long-uri se vor aloca spatii de 4 bytes, iar pentru word-uri de 2 bytes. O succesiune de incarcare a 2 word-uri consecutive va ocupa doar 4 octeți. Totuși o incarcare de tip word urmata de una de tip long va ocupa 8 octei intrucat se doreste mentinerea alinierii pe 32 de biti.

Base pointer-ul este registrul care indică întotdeauna spre baza stivei și prin care se va face delimitarea cadrelor de apel și accesarea elementelor corespunzătoare acestora.

In continuare este prezentat un exemplu pentru evaluarea expresiei

$$((x+y)*(x-y)*(x+z))/(y+z)$$

folosind stive. x, y, z sunt 3 numere de tip long declarate global.

```
.data
x: .long 2
y: .long 1
z: .long 3
e: .space 4
.globl _start
_start:
movl y, %eax
addl z, %eax
pushl %eax
; \% esp: (y + z)
movl x, %eax
addl z, %eax
pushl %eax
; \%esp: (x + z), (y + z)
movl x, %eax
subl y, %eax
pushl %eax
```

```
; \%esp: (x - y), (x + z), (y + z)
movl x, %eax
addl y, %eax
pushl %eax
; \%esp: (x + y), (x - y), (x + z), (y + z)
popl %eax
popl %ebx
mull %ebx
pushl %eax
; \%esp: (x + y) * (x - y), (x + z), (y + z)
popl %eax
popl %ebx
mull %ebx
pushl %eax
; \%esp: (x + y) * (x - y) * (x + z), (y + z)
popl %eax
popl %ebx
divl %ebx
pushl %eax
; \%esp: ((x + y) * (x - y) * (x + z)) / (y + z)
popl e
mov $1, %eax
xor %ebx, %ebx
int $0x80
```

Observatie: Atentie la comentariile din codul de mai sus! Ca si pana acum, in functie de ce environment utilizati, comentariile pot fi introduse ori cu #, ori cu //;

2 Proceduri in limbaj de asamblare

Daca o prelucrare trebuie facuta de mai multe ori in acelasi fel (eventual cu alte date), in loc sa rescriem grupul respectiv de instructiuni de mai multe ori in program putem sa-l incapsulam intr-o procedura si de fiecare data cand avem nevoie de el sa apelam procedura (eventual cu noile date transmise ca parametri).

In x86 procedurile nu au un mod specific de definire. Ele sunt simple blocuri de cod ape- late insa intr-o maniera specifica. Evident, ele trebuie declarate in zona .text si sunt identificate printr-un nume sub forma unei etichete.

2.1 Apelul unei proceduri

Mecanismul de control privind salturile intr-o procedura si revenirea in locul de unde a fost apelata este realizat prin doua instructiuni - call si ret.

```
call proc
```

unde **proc** este eticheta ce marcheaza inceputul procedurii. Prin aceasta instructiune se apeleaza procedura **proc** si se retine adresa de intoarcere (locul de unde procedura a fost apelata). De fapt, se produce o salvare pe stiva a valorii din %eip (instruction pointer) care retine fix adresa instructiunii urmatoare. In acelasi timp, %eip preia adresa primei instructiuni din procedura, realizandu-se astfel continuarea executiei din acel punct.

```
ret
```

Aceasta instructiune realizeaza un salt la adresa din varful stivei. Cum pe parcursul procedurii apelate toate elementele adaugate pe stiva sunt si eliminate, la final in varful stivei se va afla chiar adresa de retur retinuta prin instructiunea **call**.

O schita simplista este prezentata în continuare.

2.2 Argumentele unei proceduri

In continuare, pentru a transmite argumentele unei proceduri, acestea vor fi depozitate tot pe stiva. Datorita conceptului pe care il implementeaza o stiva - LIFO (Last In, First Out) este necesar ca argumentele sa fie stocate pe stiva in ordine inversa pentru a putea fi accesate in ordine naturala. Pe cazul general, consideram urmatorul apel **proc(arg1, arg2, ..., argn)**. Schita pentru apel este urmatoarea.

```
pushl arg1
pushl arg2
...
pushl argn
call proc
popl %eax
popl %eax
...
popl %eax
; n pop-uri corespunzatoare celor n argumente
```

Observatie: Toate argumentele incarcate pe stiva, trebuie eliminate la iesirea din procedura.

Exemplu: Fie acum functia **add** avand declaratia add(x,y,&s) care realizeaza adunarea a doi intregi x si y si depoziteaza suma in s. Pana in acest punct, un program minimalist in care se cheama respectiva functie cu argumentele 2, 3, respectiv adresa unei variabile din memorie, este prezentat mai jos.

```
.data
x: .long 2
y: .long 3
s: .space 4
.text
add:
    movl 4(%esp), %eax
    addl 8(%esp), %eax
    movl 12(%esp),%ebx
    movl %eax, 0(%ebx)
    ret
.globl _start
_start:
    pushl $s
    pushl y
    pushl x
    call add
    popl %edx
    popl %edx
    popl %edx
    mov $1, %eax
    xor %ebx, %ebx
    int $0x80
```

Cerinta: Rulati cu debuggerul si observati evolutia stivei. Explicati indicii de accesare si modul prin care este transmis un parametru cu referinta.

Observatie: Indicii de accesare sunt crescatori, ordinea argumentelor fiind cea descrisa in enunt.

2.3 Crearea cadrului de apel

In exemplul anterior a fost folosit pentru accesare elementelor de pe stiva registrul %esp. Totusi aceasta modalitate de lucru poate deveni foarte rapid incomoda daca pe parcursul procedurii apelate este repetat un numar de instructiuni de **push** si **pop**. Dupa fiecare astfel de operatie ar trebui ca programatorul sa regandeasca asezarea de pe stiva si sa schimbe modul de accesare. Practic e posibil ca un acelasi element sa fie accesat o data ca 0(% esp), iar dupa adaugarea unei alte valori pe stiva sa fie accesat ca 4(% esp). Intrucat dorim sa mentim constanta in modul in care ne raportam la valori de pe stiva, ne vom raporta la registrul %ebp, depre care stiam ca memoreaza baza stivei.

Anterior, a fost mentionat, de asemenea, ca pentru fiecare apel de functie se aloca o zona de memorie pe stiva care este golita la iesirea din functie. O astfel de zona se numeste **stack frame** si practic delimiteaza zona apartinand unei proceduri. Pentru procedura curenta, varful stack frame-ului va fi reprezentat de valoarea lui **%esp**. Am dori sa avem si o marcare a bazei acestei zone, iar numele ne trimite direct cu gandul la **%ebp**. Ar fi ideal ca la executia in procedura curenta, **%ebp** sa indice baza zonei proprii de memorii de pe stiva si nu baza intregii stive care nu ar fi de folos intrucat nu suntem interesati de toate **stack frame**-urile create anterior din diverse apeluri imbricate.

Pentru aceasta la fiecare creare de cadru de apel, registrul **%ebp** va fi modificat pentru a indica baza **stack frame**-ului curnet. Totusi acesta nu este un pas suficient pentru ca la revenirea din procedura, ne-am dori ca **%ebp** sa indice catre baza **stack frame**-ului procedurii apelante. Atunci o solutie evidenta este sa memoram valoarea initiala la intrarea in procedura si sa o restauram la iesire pentru a se mentine in registrul **%ebp** valoarea corespunzatoare a cadrului in orice moment al executiei.

Astfel, un cadru corect de apel pentru schema din subsectiunea 2.1 este urmatorul:

```
.data
.text

proc1:
    pushl %ebp
    movl %esp, %ebp

    ; codul din corpul procedurii

    popl %ebp
    ret

.globl _start
_start:
    call proc1
```

```
mov $1, %eax
xor %ebx, %ebx
int $0x80
```

Asadar, vom rescrie exemplul din subsectiunea 2.2 raportat la noile cunostinte. Pentru aceasta sa vedem cum arata stiva.

Figura 2: Stiva program subsectiunea 2.2

In acest context, in cadrul functiei **add** putem adauga oricate elemente dorim in jos in stiva pentru ca **%ebp** va ramane fix, singurul care isi modifica valoarea fiind **%esp**. Astfel, programul va fi rescris ca in exemplul de mai jos.

Exemplu:

```
.data
x: .long 2
y: .long 3
s: .space 4
.text
add:
    push1 %ebp
    mov %esp, %ebp
    movl 8(%ebp), %eax
    addl 12(%ebp), %eax
    movl 16(%ebp),%ebx
    movl %eax, 0(%ebx)
    popl %ebp
    ret
.globl _start
_start:
```

```
push1 $s
push1 y
push1 x

call add

pop1 %edx
pop1 %edx
pop1 %edx
mov $1, %eax
xor %ebx, %ebx
int $0x80
```

Cerinta: Rulati cu debuggerul si observati din nou evolutia stivei, precum si noii indici de accesare.

Observatie: Variabilele locale din proceduri se salveaza tot pe stiva in continuarea cadrului descris anterior.

2.4 Registrii callee si caller saved

Dupa cum bine stim, pe ahitectura x86 numarul de registri este limitat. Am considerat abuziv pana acum ca printr-o analogie cu C-ul, registrii pot fi vazuti ca niste variabile ale programului. In acest caz, urmand aceeasi analogie, vom considera cazul in care avem o variabila \mathbf{x} declarata in **main** si o variabila cu acelasi numele intr-o procedura apelata. Este bine-cunoscut ca practic cele 2 variabile nu se influenteaza una pe cealalta. Modificarea variabilei \mathbf{x} din procedura nu are niciun efect asupra celei din **main**. In acelasi mod, trebuie ca registrii modificati intr-o procedura sa nu produca efecte secundare asupra utilizarii lor din apelant. Dorim sa regasim dupa intoarcerea din procedura, in toti registri folositi valorile depozitate inainte de apel.

Pentru aceasta avem din nou ca instrument principal stiva. Astfel in functie de locul in care sunt salvate valorile registrilor, exista 2 tipuri de registri:

- callee-saved: %ebx, %esp, %esp, %esi, %edi. Valorile acestor registri se garanteaza a fi restaurate de catre procedura, adica acestea trebuie salvate in zona de variabile locale de catre procedura.
- caller-saved: %eax, %ecx, %edx. Nu este garantata restaurarea lor. Apelantul trebuie sa salveze aceste valori inainte de incarcarea argumentelor functiei daca doreste sa regaseasca valorile initiale la iesirea din functie.

In cele din urma, asadar, un cadru de apel va arata ca in figura 3

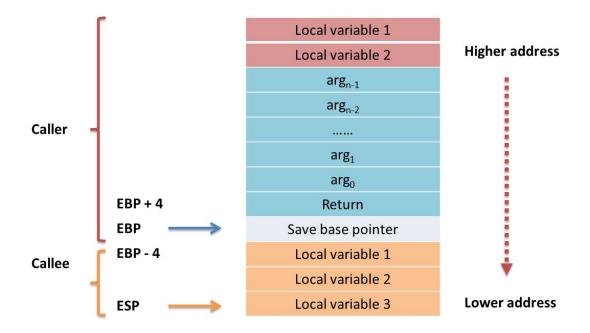

Figura 3: Cadru de apel²

Exemplu: Sa luam acum acelasi cod pentru apelul functiei **add** si sa presupunem ca dupa apel exista o bucata de cod suplimentara care se asteapta sa reagaseasca in registrii **%eax** si **%ebx** valorile de dinainte de apel. O rescriere este prezentata in continuare.

```
.data
x: .long 2
y: .long 3
s: .space 4
.text

add:
    pushl %ebp
    mov %esp, %ebp

    pushl %eax

    movl 8(%ebp), %eax
    addl 12(%ebp), %eax
    movl 16(%ebp),%ebx
```

²Cadru de apel, https://ocw.cs.pub.ro/courses/iocla/laboratoare/laborator-09

```
movl %eax, 0(%ebx)
   popl %eax
    popl %ebp
    ret
.globl _start
_start:
   movl $5, %eax
   movl $6, %ebx
    pushl %ebx
    pushl $s
    pushl y
    pushl x
    call add
   popl %edx
    popl %edx
    popl %edx
   popl %ebx
    eticheta:
    ; cod suplimentar
    mov $1, %eax
    xor %ebx, %ebx
    int $0x80
```

Cerinta: Rulati cu debuggerul si observati din nou evolutia stivei, precum si valorile registrilor %eax, %ebx inainte de inceperea bucatii de cod suplimentare.

2.5 Returnarea valorilor

Pana acum, am considerat numai proceduri care nu returnau nicio valoare. In cazul in care se doreste returnare, valorile vor fi depozitate in aceasta ordine in functie de numarul lor in %eax, %ecx, %edx si ulterior prin varful stivei.

Observatie: Registrii prin care se face returul sunt exact registrii care nu sunt restaurati de apelat. Totusi, si ei pot fi restaurati la un anumit punct in program daca valorile initiale erau necesare apelantului. Asadar, valorile returnate trebuie utilizate (sau memorate) inaintea unei astfel de instructiuni de restaurare a vechii valori.

Cerinta: Modificati ultimul program astfel incat procedura add sa aiba doar doi parametri si sa returneze suma in programul principal. Suma va fi ulterior incarcata in memorie la adresa lui s.

3 Apelul functiilor din C

Pentru a putea interactiona intr-un program dezvoltat in limbaj de asamblare cu functii din limbaj ul C, putem utiliza, in loc de *link*-area prezentata in primul suport de laborator, compilatorul gcc. In aceasta maniera, putem folosi functiile predefinite in libraria standard, printre care si cele mentionate anterior, si anume printf, scanf si fflush.

3.1 Apelul functiei printf

In limbajul C, functia printf este definita ca avand un numar variabil de argumente, primul fiind formatul string-ului de afisat. De exemplu, apeluri valide sunt urmatoarele:

```
printf("Numarul de afisat este: %d\n", x);
printf("Suma numerelor %d si %d este %d\n", x, y, sum);
printf("Numele studentului cu cea mai mare medie este %s\n", nume);
```

Doua dintre formatele utile pe care le vom utiliza sunt

- %d pentru afisarea intregilor;
- %s pentru afisarea sirurilor de caractere.

Numarul argumentelor pe care le ia **printf** este dat de cate formate speciale utilizam in cadrul primului argument - de exemplu, pentru ca in sirul pentru afisarea sumei de la exemplul anterior avem trei aparitii ale lui %d, inseamna ca numarul de argumente va fi egal cu 1 (sirul de format) + cate un argument pentru fiecare valoare care trebuie completata (3) = 4.

Pentru a apela functia printf intr-un program dezvoltat in limbaj de asamblare, vom proceda astfel: (presupunem ca urmatorul fisier este denumit call_printf.asm):

```
.data
   x: .long 23
   formatString: .asciz "Numarul de afisat este: %d"
.text
.global main
main:
   ; incarcam argumentele in ordinea inversa limbajului C
    ; pentru printf("Numarul de afisat este: %d", x);
    ; incarcam x, apoi sirul de format
   pushl x
   pushl $formatString
    ; apelam functia printf
   call printf
    ; pentru fiecare push facut, facem un pop
    ; alegand un registru pe care nu-l utilizam
   popl %ebx
```

```
popl %ebx
movl $1, %eax
xorl %ebx, %ebx
int $0x80
```

Observatii importante:

- pentru ca printf acceseaza argumentele in ordinea naturala mai intai formatul sirului de afisat, apoi argumentele, in ordinea in care apar si in format, inseamna ca le vom incarca in ordine inversa pe stiva;
- formatul sirului **nu** se da ca valoare, ci **ca adresa in memorie**, de aceea trebuie ca numele lui sa fie prefixat de simbolul \$;
- pentru a face pop, putem utiliza orice registru care nu contine, momentan, o valoare pe care vrem sa o pastram pop modifica accesul pe care il are registrul %esp (stack pointer-ul) asupra stivei, si descarca valoarea actuala din top in registrul pe care noi il precizam. In acest caz, am ales sa facem descarcarea in %ebx, fiind echivalent orice alt registru;
- instructiunea xorl %ebx, %ebx este echivalenta cu instructiunea movl \$0, %ebx.

Pentru a compila programul, vom utiliza compilatorul gcc:

```
as --32 call_printf.asm -o call_printf.o
gcc -m32 call_printf.o -o call_printf
./call_printf
```

Cel mai probabil, in acest moment nu vom avea o valoare efectiva afisata la **standard output**, din cauza modului in care sunt implementate sistemele de operare. Pentru a obliga afisarea bufferului curent de memorie, vom utiliza functia fflush cu argumentul NULL. Apelul este foarte simplu, trebuie sa incarcam pe stiva NULL, adica valoarea 0, si sa o descarcam, din nou, intr-un registru pe care nu-l avem momentan completat cu o valoare utila - sa presupunem ca tot %ebx. Apelul va fi:

```
pushl $0
call fflush
popl %ebx

In acest moment, exemplul complet va avea urmatoarea forma:
.data
    x: .long 23
    formatString: .asciz "Numarul de afisat este: %d"
.text
.global main
main:
    pushl x
```

pushl \$formatString

call printf

```
popl %ebx
popl %ebx

pushl $0
  call fflush
  popl %ebx

movl $1, %eax
   xorl %ebx, %ebx
  int $0x80

Vom compila iar:
as --32 call_printf.asm -o call_printf.o
gcc -m32 call_printf.o -o call_printf
./call_printf
```

Care, de aceasta data, va afisa corect pe ecran mesajul

Numarul de afisat este: 23

Observatie. Pentru a standardiza modul in care vom face *call*-urile catre **printf**, vom avea mereu un **printf** urmat de un **fflush**.

3.2 Apelul functiei scanf

Vom pleca, din nou, de la modul in care aceasta functie este apelata in limbajul C, si anume:

```
scanf("%d", &x);
scanf("%d %d", &x, &y);
```

Desi apelul seamana foarte mult cu cel pe care il utilizam pentru printf, observam ca, de aceasta data, argumentele nu mai sunt date prin valoarea propriu-zisa - nu apelam x, ci &x. Acest lucru trebuie sa se reflecte si in limbajul de asamblare. Pentru aceasta, avem simbolul \$, care ne da acces la locatia de memorie a unei variabile declarate in sectiunea .data.

Vom demonstra aceste lucruri prin intermediul codului de mai jos, presupus salvat intr-un fisier de forma call_scanf.asm, pentru citirea unui intreg de la tastatura.

```
.data
    x: .space 4 ; nu stim momentan valoarea citita, dar stim cat ocupa
    formatString: .asciz "%d"
.text
.global main
main:
    ; incarcam in stiva NU x, ci ADRESA lui x
    ; adica nu x, ci £x
    pushl $x
    ; incarcam adresa formatului
```

```
pushl $formatString
call scanf
; descarcam ce am incarcat in stiva
popl %ebx
popl %ebx

movl $1, %eax
xorl %ebx, %ebx
int $0x80
```

3.3 Un exemplu de citire si de afisare a unui graf neorientat

Pentru a demonstra utilizarea pentru printf, scanf si fflush, vom prezenta citirea unui graf neorientat, dat prin numarul de varfuri, numarul de muchii si muchiile acestuia.

```
.data
        matrix: .space 1600
        columnIndex: .space 4
        lineIndex: .space 4
        n: .space 4
        nrMuchii: .space 4
        index: .space 4
        left: .space 4
        right: .space 4
        formatScanf: .asciz "%d"
        formatPrintf: .asciz "%d "
        newLine: .asciz "\n"
.text
.global main
main:
        pushl $n
        pushl $formatScanf
        call scanf
        popl %ebx
        popl %ebx
        pushl $nrMuchii
        pushl $formatScanf
        call scanf
        popl %ebx
        popl %ebx
    ; simulam, de fapt
    ; for (int index = 0; index < nrMuchii; index++)
    ; {
            scanf("%d", &left);
```

```
scanf("%d", &right);
           matrix[left][right] = 1;
           matrix[right][left] = 1;
   ; }
       movl $0, index
et_for:
       movl index, %ecx
       cmp %ecx, nrMuchii
       je et_afis_matr
       pushl $left
       pushl $formatScanf
       call scanf
       popl %ebx
       popl %ebx
       pushl $right
       pushl $formatScanf
       call scanf
       popl %ebx
       popl %ebx
        ; trebuie sa completez
        ; matrix[left][right] = 1
        ; indexul este left * n + right
       movl left, %eax
       movl $0, %edx
       mull n
        addl right, %eax
        ; \%eax := left * n + right
       lea matrix, %edi
       movl $1, (%edi, %eax, 4)
        ; trebuie sa completez matrix[right][left] = 1
        ; indexul este right * n + left
       movl right, %eax
       movl $0, %edx
       mull n
        ; \%eax := right * n
       addl left, %eax
        ; \%eax := right * n + left
       lea matrix, %edi
       movl $1, (%edi, %eax, 4)
```

```
incl index
        jmp et_for
et_afis_matr:
       movl $0, lineIndex
        for_lines:
                movl lineIndex, %ecx
                cmp %ecx, n
                je et_exit
                movl $0, columnIndex
                for_columns:
                        movl columnIndex, %ecx
                        cmp %ecx, n
                        je cont
                        ; afisez matrix[lineIndex][columnIndex]
                        ; indexul este lineIndex * n + columnIndex
                        movl lineIndex, %eax
                        movl $0, %edx
                        mull n
                        addl columnIndex, %eax
                        ; %eax = lineIndex * n + columnIndex
                        lea matrix, %edi
                        movl (%edi, %eax, 4), %ebx
                        pushl %ebx
                        pushl $formatPrintf
                        call printf
                        popl %ebx
                        popl %ebx
                        pushl $0
                        call fflush
                        popl %ebx
                        incl columnIndex
                        jmp for_columns
        cont:
                movl $4, %eax
                movl $1, %ebx
                movl $newLine, %ecx
                movl $2, %edx
                int $0x80
```

```
incl lineIndex
jmp for_lines
```

et_exit:

```
movl $1, %eax
movl $0, %ebx
int $0x80
```

4 Resurse suplimentare

Pentru mai multe detalii despre GNU Assembly va recomandam cartea *Professional Assembly Language* de Richard Blum si in special urmatoarele capitole:

- Chapter 7: Using numbers subcapitolele SIMD Integers, Floating-Point Numbers;
- Chapter 9: Advanced Math Functions;
- Chapter 11: Using Functions;
- Chapter 12: Using Linux System Calls;
- Chapter 13: Using Inline Assembly;
- Chapter 15: Optimizing Routines;
- Chapter 17: Using Advanced IA-32 Features.